

FRUSALIA

CRONICA VIII

Era medic, dar îi ziceau Contele pentru o dărăpănătură de castel ruginit și spart pe care îl avea pe o stâncă. In ochi o vreme urâtă, o pereche de mustăți de pisoiu sălbatec, două cizmoaie veșnic noroite chiar și vara, o pălărie cu falduri și un baston ținut cum țineau strămoșii lui sulița. Era medicul din Sfânta Maria. Ați fi auzit și voi de el. Era al de făcea pe fiu-său să plângă pe arie, tot ciupindu-l și plesnindu-l cu șapca.

— Ce are de plânge copilul d-voastră, d-le Conte?

— Inchipuți-vă! S'a amoretat de cocoșelul ăla și vrea să-l ia acasă.

— O, sărăcuțul!

Și hop, țărăncile, fugărind cocoșelul ca să-l dăruiască copilului doctorului.

Ca medic, nu era rău; era din avangardă. Cei din Sfânta Maria, dacă au două brațe, au în schimb un picior de lemn.

Născut din viță eroică, ultim vlăstar al unei obârșii care, după el, trecuse prin foc și sabie jumătate Italia, făcea pe doctorul de țară ca un războinic din evul mediu: ori omora, ori scotea afară din luptă. In cei treizeci de ani de serviciu la Sfânta Maria, câștigase nu știu câte bătălii; întreg războiul de treizeci de ani.

Intr'o seară, la jumătate drum de Frusalia, într'una din acele cârciumi roșiatice și jupuite pe dinafară, dar în care găsești un vin de mare liturghie, sub unul din cerurile de spaimă atât de plăcute rațelor, vorbea de vremurile vechi:

— Eu aș vrea să fiu un strămoș al meu și să trăiesc ca pe vremea bătăliilor pictate în tablouri, fiindcă înăuntrul meu urlă încă un întreg trecut de glorie și de sânge: gloria strămoșilor mei și sângele dușmanilor. Trăim, dimpotrivă, în timpuri de mântuială, fără greutate, fără faimă, fără primejdii. Unde sunt oare frumoasele arme, frumoasele castele, călugării cari făceau liturghia cu o scânteiere de spadă de-alungul rasei? La ce bun clopotnițe și turnuri! Fie-ne spada plug, casca pălărie, iar dimineața nu cocoșul să ne deștepte, ci un sunet de trompete în vale. Unde sunt oare frumoasele legende, poznele, răzburările, turnirurile, poemele? Am făcut un războiu în noroiu, războiu de boale, fără avânt și fără pradă. Asta nu înseamnă via ă, ci pocăință.

In dragoste nu concepea decât siluirea; nu admitea procese la judecătorie, ci răzburare de rude; generozitatea trebuia să meargă, după el, până la lovitura de grație; ospitalitatea, până la a dormi trei într'un pat: bărbatul, nevasta și musafirul.

— Ce frumos trebuie să fie, — zicea, — să benchetuiști în timp ce un dușman încătușat rage și horcăie în beciu!

Motiv pentru care, în casă, cățelușul lui, molatec și pașnic, era ținut legat de un lanț gros: ca să facă un zgomot de temniță.

Când, ca să-i facem o șotie, noi cei din Frusalia, îi scopirăm câinele, înghiți amar o lună întreagă de necaz.

Era medic, dar îi ziceau Contele pentru o dărăpănătură de castel.

— O să-i omor pe toți Frusalienii, — spunea celor din Sfânta Maria. Iar aceștia răspundeau:

— Ia-i în cură.

Doctorul avea două fete: Cortesia și Sanguineta. Cea dintâi făcea dragoste cu Nando, Sanguineta cu mine. Dragoste de copii, e adevărat, dar vai de noi dacă cei din Sfânta Maria ar fi știut! Cu femeile din sat nu trebuiau să aibă aface decât oamenii din sat. Altfel, bătaie!

Jumătate Romanioli, cei din Sfânta Maria au sângele cald. Sat de cârnățari. Ei taie porcii de sub stejarii noștri, și-i lasă să fugă cu cuțitul în gâtje. Bieții porci fug urlând spre noi, în case, în sacristii, și înfrâng orice piedică; până când, amuțiți, tremurători, se lasă pe o rână printre ga-

roafe de sânge. Cel mai bun vin la ei, este oțetul. După unii se spune chiar de capelanul acelei parohii că ar face salata cu praf de pușcă.

Iar noi ne duceam totuși la Sfânta Maria să facem dragoste, însă noaptea și cu cuțitul.

În fața parohiei, înflorit pe de-a'ntregul în roz, un piersic înalt ca un copil de zece ani.

Treceam peste câmp, săream peste crăpături și peste garduri. Cu șapca pe ochi, iar în buzunar, cuțitul cu prășele. Orice zgomot, o alarmă, orice umbră, o trădare.

La lumina stelelor, aproape în paradis, făceam dragoste ca hoții. Seninătate și frică, sărutările le dădeam încet, cuvintele de iubire zbârnăiau în umbră ca insectele.

— Ce este, Nando, de scârțâie?

Era cuțitul. Și Nando răspundea:

— Inima, Cortesia.

— Ce-ți lucește în mână?

— Bale de melc, o, Cortesia.

Sus, stelele luceau peste povestea dragostei ca într'un descântec.

Dar într'o zi de Martie... dimineța, ca o mare minune, înfloriseră migdalii, iar în pădure păsările năpârleau.

Câmpia părea în sărbătoare! Făceau pini și zgomot marin și sub măguri marea vâjâia ca o pădure. În fața parohiei, înflorit pe de-a'ntregul

în roz, un piersic, înalt ca un copil de zece ani, aștepta. Îți venea poftă văzându-l, să-i legi o panglică de mătase în jurul unei crengi și să-i pui pe flori o prescură sfântă. Nu știu ce binecuvântare răspândeau sus pe acoperișuri clopotele. Și Sanguineta mă aștepta, în apropierea mării, la Sfânta Maria.

După amurg, eu și Nando plecarăm.

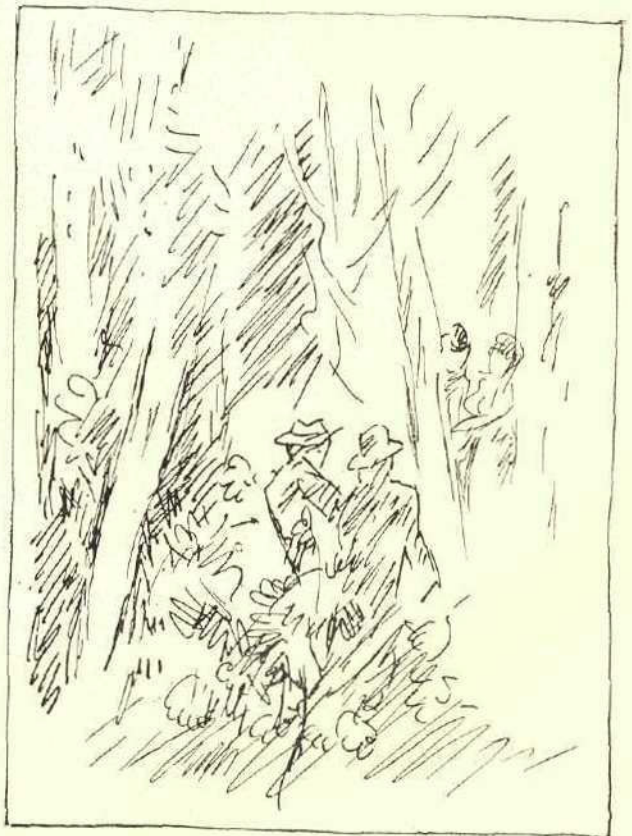
Sub marile umbre însângerate ale serii totul se schimbasesc. Era în sufletul nostru, în aer, nu știu ce tristă presimțire: o părere de împușcături în văzduh, iar în dosul desigurilor, umbrele pânzei.

Din șant, un fluier. Cine știe cine era! Pregătirăm cuțitele. La jumătatea drumului, peștrițe în îmbrăcăminte, Cortesia și Sanguineta se avântară spre noi palide și tremurânde.

— Pentru Dumnezeu, nu veniți. Este cineva în dosul stejărilor. Am auzit mișcându-se frunzele.

Dar noi continuăram. Singuri, am fi fugit, dar la braț cu ele, nu: cu ibovnica, nici un mișel nu fuge.

Indărătul stejărilor, ne oprirăm pe furiș, fără să vorbim. Erau mari stejarii azvârliți colo sus

— Nu, veniți. Este cineva îndărătul stejărilor.

printre focurile amurgului. O umbră de biserică întârzie printre coloanele trunchiurilor, și un murmur de mulțime înăuntrul desigurilor. Așteptau stejarii ca marea să le trimită, ca întotdeauna, suflul îndepărtat al vânturilor pentru cântările serii.

Nando văzu în acea penumbră, mișcându-se ceva. Luă cuțitul între dinți și se avântă peste râpe. Cortesia îl urmă. Auzirăm un țipăt. Cortesia leșină.

— Ni l-au omorât!

— Pe cine?

— Pe Nando, — urlă Sanguineta.

Și atunci sărirăm și noi. Rezimat de un stejar, cu mâinile pe pânțele, Nando murea de răs, iar mai încolo, Cortesia zăcea în nesimțire.

În dărătul unui trunchiu stătea Conte cu o țarancă. Roșu, învâpăiat de rușine și asudat, Conte ne privea tremurând, în timp ce ea, țaranca, încălzită toată, aproape goală și topită, își acoperea fața cu mâinile.

— Papa, strigă Sanguineta, — ce faci e îngrozitor; mama are să moară de durere.

— Pentru Dumnezeu, — o sfătui Conte, — să nu-i spunei nimic mamei, nu trebuie să-i spunei nimic. Convingeți-le voi să tacă, — îmi zise mie și lui Nando, — convingeți-le voi. Am greșit, o știu, am fost slab, dar pentru Dumnezeu, nu spuneți nimic. Ah, voi nu știți ce tare este coada măturii de-acasă, nu cunoașteți pe nevastă-mea, n'ați încercat niciodată unghiile ei, țipetele ei, cutremurele ei. Dacă mai țineți puțin la tatăl vostru, salvați-l. Aș prefera să mă omor decât să mănânc iar bătăile ei.

Îl însoțirăm acasă. Cortesia, îndată ce își veni în fire, se propti de brațul lui Nando, iar Sanguineta plângea pe cotul meu.

Era ceasul petrecerilor lumești și al binecuvântării. Ceasul în care boierii dela oraș petrec, iar la barieră trenurile și mahalagii fluera ca șerpii. Ceasul în care deasupra umilelor parohii, ca soarele peste grâu și peste vii, se ridică prea Sfântul Epitaf; și sunau clopotele peste vin și peste pâine.

— Frumoasă seară, d-le Conte.

Dar Conte nu răspunse. Fără suflet și fără sânge, venea după noi ca măgarul lui Piran: măgar de rasă, dar de rasă slabă.

— Asta nu-i viață, ci pocăință, — zicea în cârciumă, după trei zile, Conte. — Alte vremuri, vremurile Marelui Ieremia! Ca să țină piept unei armate, un războinic era prea mult; era de-ajuns o jumătate de războinic. Despotici, fără pată și fără frică, cu moartea sub tunică și în piept cu o inimă în furtună ca un leu în cușcă; o cutezanță plină ca cimpoiul.

— Am înțeles, d-le Conte; dar primejdiile, rănilile? — obiectă preotul.

— Aș, ce primejdii! Ce sunt primejdiile în fața unei spade în mână, arzătoare și tăioasă, așa cum iese din mâinile fierarului? Rănilile! Ce este o rană, dacă prin acea rană trec raze de soare și zvonuri de biruință?

CRONICA IX

Muntele, posomorâtă regiune de stafii și de vânat, se înalță în față. Răpele acelea, peșterile, maldărul zăpăcit de bolovani și de stejărei, toată patria groaznică și vijelioasă a vechilor tâlhari din Marche, părea, sub visul rău al norilor, creiată de dâlți diabolice într'o zi de blesteme și de furtună. Sus peste stâncă, bolovani albi și ruginoși sfidau înălțimea, ca niște uriași împietriți de o idee fixă și monstruoasă chiar în clipa când înjurau pe Dumnezeu. Norii păreau negre piei de capră întinse parcă de barbari peste marea flacăra îndepărtată a soarelui care, așezat jos la apus, își aprinsese frumosul foc seral în dărătul munților, de unde vântul, călărind să adune furtuni, aducea nu știu ce mirosuri sălbatice și melodii ciudate țigănești. Dar cine țipa pe de-așupra capetelor noastre? Sus, printre nori, în spărtura de potop a stâncilor, înger al furtunii, un vultur cu zborul grav și fatidic scrâșnea către vânt. Prometeu în lanțuri pe stânca uriașă a Caucazului a văzut, fără îndoială, avântându-se din Olimp călăul lui mic și sur ca rândunica.

Iată, vulturul se rotește sus, aruncându-și țipele către vânt. Dacă muntele are un creier, vulturul este ideea lui.

Dar noi ne coborâm la cârciuma din vale. Adăpost de căruțași, de pribegi și de cerșetori; clădită lângă șoseaua mare, cu piatra de pe stâncă,

pe vremuri țintă a cavalerului Galben, cârciuma veche și singuratică își are vatra cu un coș de mânăstire. Uitați-vă ce alaiu de carnaval este pe tavan: șunci negre de fum, cârnați nebuni, salami prăfuiți de piper, ca în casa Lorensilor. Nici Tiepolo n'ar fi fost în stare să născocoască un motiv convictual de o atât de sinceră alegorie. Uitați-vă cum bietul pisoiu în post, se mistue în contemplare.

— Ei, Sigismund, dă-ne niște vin negru bun și sec. Când are să râpâie potopul, am să beau sub bolta de viță în sănătatea diavolului, concețean al tău!

— Acum treizeci de ani, într'un ceas ca acesta... — începu necunoscutul adresându-se cârciumarului. Cârciumarul cu treabă împrejurul vaselor de aramă din bucătărie, nu era de fel, cum vă închipuiți, slabul și înțeleptul vraciu al aceluia loc infernal. *Turpissimus nebulo*, ar fi zis Melanchton. De fel! Gras și rumen, putea să se asemene mai mult cu berarul lui Carol cel Mare, îl țineam minte de când, împreună cu Giorgione, îi furasem slămina.

— Acum treizeci de ani, într'un ceas ca acesta, pe un timp la fel de urât, bătură la ușa tavernei d-tale, doi oameni...

Era plăcut la ora aceea, într'o lume plină de închipuire, în fața farfuriei fumegânde plină de

macaroane ferbinți făcute în casă, era plăcut, zic, la adăpost de furtunile bubuind departe, să auzi vorbind așa un necunoscut. E plăcută o bună cină de iarnă în sunetul unei apropiate furtuni, între o povestire și o nuvelă de viață trăită într'un

Muntele, posomorâtă regiune de stafii și de vânat, se înalță în față.

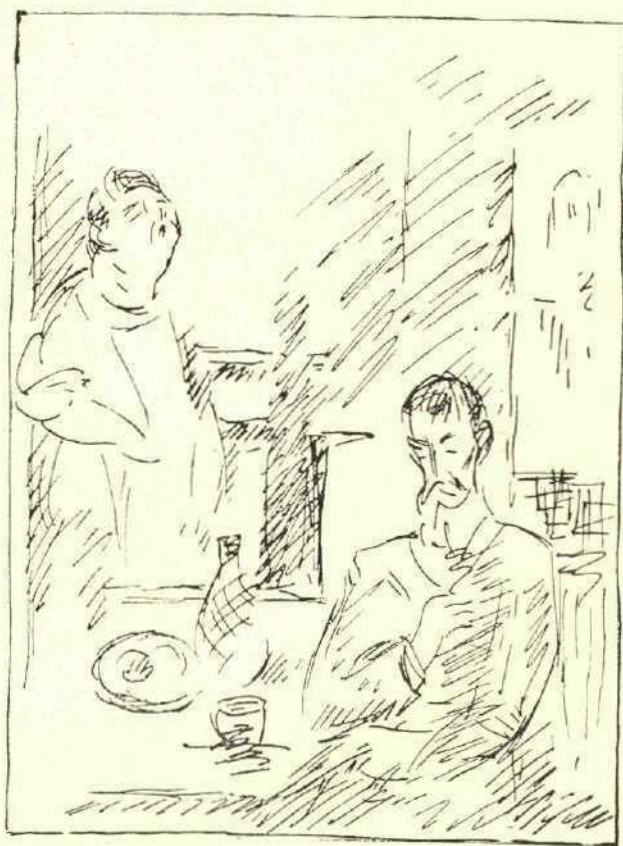
chip extraordinar. Sufletul nostru, la căldura egoistă a focului, se găsește dintr'odată în fața unei omeniri care luptă sau care suferă afară, în munca de toate zilele, sub plânsul nemângâiat al furtunilor oamenești. Și rezultă mai totdeauna, din acea asemănare cu cele de afară, o nevoie instinctivă să câștigi pronia cerească de partea ta, iubind din ce în ce mai adânc pe oamenii cari sufăr mai mult de neomenoasele neajunsuri ale vieții.

— Acum treizeci de ani, într'un ceas ca acesta, pe un timp la fel de urât, bătură la ușa tavernei d-tale doi oameni: un tânăr și un *altul*. Tânărul avea înfățișarea unui nenorocit, pe când *celălalt* își da aere de proprietar bogat. Întâlnindu-se pe drum, printre prăpăstii și stejari, se însoțiră până la cârciuma d-tale unde se despărțiră numai ca să meargă la culcare. D-ta, cumetre, trimeseși pe cel tânăr să se culce pe patele grajdului, iar pe *celălalt* în singura odă de care hanul d-tale dispune. Dimineața cocoșul lui Piran nu cântase încă ora a treia, iar vulturul locului nu ieșise încă din

cuib, când cei doi drumeți se sculară, deșteptați năpraznic de ocările d-tale. Țipai mai rău ca vulturul, d-le Sigismund, și asta pentru că o mie de lire pe care d-ta le încuiseși în tejghea, dispăruseră dimineața. E adevărat? Ți-aduci aminte?

Cârciumarul, minunat ca cineva care vede dincolo de ceață luminându-se încet-încet lucrurile din alte vremuri, afirma cu capul.

— Erau vremuri când pe aceste locuri domnea ca diavolul un bandit fioros și renumit. Și d-ta în dimineața aceea cereai dela flăcăul prăpădit și nenorocit mia de lire. De ce, te întreb, nu le cereai dela *celălalt*? D-ta n'ai băgat de seamă furtul decât o oră mai târziu; nu aveai nici dovezi nici mărturii. E adevărat? Siguranța d-tale nu era, așa dar, decât bănuiala asupra celui mai nenorocit. Acum dă-mi voie să-ți spun că ceea ce ai făcut nu e vrednic de un om cum se cade ca d-ta. Să nu bănuiești niciodată pe nimeni. Dacă bănuiala este o nevoie a firii d-tale, primește sfatul unuia care te iubește și care cunoaște lumea. Nu bănuiești nici-

— Acum treizeci de ani, într'un ceas ca acesta, începu necunoscutul.

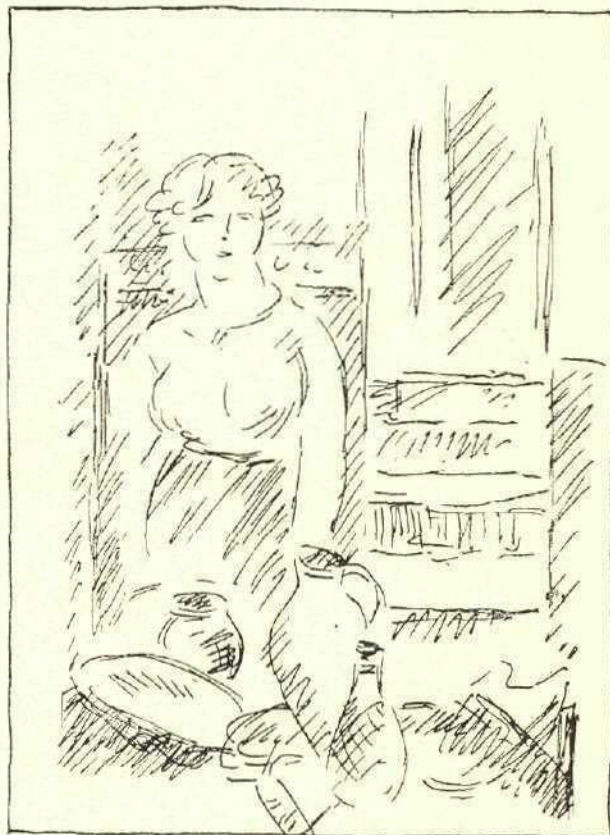
doată pe săraci. Într'o seară, ca băiat, văzui învârtindu-se în jurul bisericii parohiei mele un nefericit. Mă gândii: «săracul ăsta, nevăzând pe nimeni, are să se repeadă de-adreptul la altarul grațiilor și să-și umple buzunarele de inimi de

aur și de argint». Și intrai pe nebăgate de seamă. Eram desculț și omul nu mă putea auzi; printre coloane era acolo sub altarul grațiilor și agitând în sus mâinile, ca și cum ar fi vrut să răcâe tot verdele de pe haina Madonei, plângea cu disperare. Nici odată, ca băiat, n'am simțit atâta rușine de mine însumi. Dacă aș fi fost Papa, aș fi făcut înadins pentru acel nenorocit un pontifical în prezența clerului. Preoții, chiar cei mai depărtați și mai sedentari, încălecați pe catării lor, ar fi trebuit să vină în procesiune, și toți, cler și mulțime, bărbați și femei, la un semn al meu, ar fi trebuit să întoneze un *Te Dum*. Odată luminile stinse și sărbătoarea terminată, i-aș fi lăsat, lui, sărac ca Isus Hristos, ca să-și șteargă lacrimile, cel mai bogat patrafir al meu.

În acea clipă scoborî scările tânăra fiică a cârciumarului. O fată robustă, de munte; rumenă, bălaie, ațătoare; cu sânii înalți și voioși, prea strânși poate în micul pieptar; cu rochia nu prea frumoasă. Dar ce-are-aface! E totuș frumoasă, în rochia de pânză, rotunda voastră exuberantă, o, femeilor dela munte! Ieșită din umbră, se așeză în fața flacării și ascultă. Departe pe munți, izbucniau întâiele bubuituri.

— Dumneata te miri, nu-i așa? — continuă necunoscutul, — te miri că auzi vorbind așa un muncitor, dar crede-mă, acest lung discurs l-am gândit ani după ani. Din ziua în care veniră cei doi la hanul dumatiale, multe lucruri s'au schimbat. Unul din cei doi, cel mai în vârstă, ăla care a adormit sus, a murit în temniță. Aflai apoi că faimosul bandit frusalian era el. Tânărul asupra căruia apăsă bănuiala dumatiale, este acum aici, în fața acestui pahar. Plecat să caut de lucru în America, am crezut și eu, ca atâția alții, în legenda Alaskei, în acea frumoasă legendă care se povestește în jurul grozavei scene de aur create de Dumnezeu pentru cea mai mare tragedie. Ai fi auzit-o povestită și dumneata: puțin frig la picioare și mulți munți de aur, puțină dizenterie, un lucru de nimic, și lanțuri imense de munți de aur, muncă puțină, ușoare suferințe, mici sacrificii, o moarte fără durere, o deziluzie mai mult, și un pământ întreg neexplorat, plin doldora de aur. Faimosul Pământ Făgăduit, este Wild-ul. Cazi în genunchi sub vântul care, acolo, îți taie obrazul. Când nu mai poți, îți convine să mergi înainte și la întâia colibă la care ai să bați, ai să găsești alți vechi tovarăși. Toți oameni din satul tău de naștere: Ruși, Irlandezi, Polonezi. La dancing se dansează cu fete de decoltate. Ce petrecere! În ziua de Paști am plâns. Iar când, aproape de înserate, vântul se înălța cântând în fundul pădurii, printre glasurile brazilor auzi toate glasurile patriei. Cântau în ele mamele, soțiile, tovarășii. Wild-ul cânta în toate limbile, este poliglot Wild-ul. Se ridica atunci din iadul sobei visul Alaskei. Este un vis mai tare decât aurul. Câteodată, cu luleaua în gură, îmi plăcea să plâzmuiesc fantome din fu-

mul tutunului. Toți sunt așa căutătorii din Alaska, atunci când, seara, îi încovoiaie boala care n'are leac. La lucru îi vezi mai încumetați decât lupii, ieșind din zăpadă cum ies cărțițele, săpând cu unghiile mai bine decât linxul; dar la siestă,

În acea clipă scoborî treptele tânăra fată a cârciumarului.

când pe planul mincinos al zăpezii coboară nemângâiate umbrele ce nu se pierd, se fac mișei, ca vechii eroi ai Niprului, când între o bătălie și alta, cel mai erou dintre toți, poetul, evoca pe *bandură* frumusețile depărtate ale patriei. Noi, Italienii, eram întotdeauna cei din urmă la încetarea cântului: când în celelalte colibe parcă veghiau morții, la noi parcă se benchetua. Și râdeam mereu, până ce, cu liniștea, venea boala serii: ghemuiți în blănille noastre căutam căldura și ne gândeam departe. Și totuș, crede-mă, cumetre, pe pământul acela nu m'am gândit niciodată la tovarășii mei de departe cât m'am gândit la dumneata. Ești gros, e adevărat, ești unuros, fără îndoială, nu ești frumos de loc; *perchestotem*-ul din coliba indianului Mit-Sak îți seamănă leit, și totuș în acești treizeci de ani ai fost obiectul gândurilor mele mai mult decât orice dragălașă fecioară. Erai chinul meu, aproape aș zice patima mea. Simțiam nevoia absolută să te revăd. Într'o zi, ziua de-atunci, mă bătuseși. Din ziua

aceea m'am gândit întotdeauna că îngerii trebuie să aibă burta și pumnii dumitale. Și dacă întorcându-mă astă seară nu te-aș fi găsit, visul meu, acel vis al tuturilor, care e mai tare ca aurul, s'ar fi irosit. Este visul depărtării: să te întorci în patrie, să-ți creezi o familie, să crești copii, să te închizi iarna în casă și să-ți aduci aminte. Care viață este mai plăcută decât cea dusă în familie, la adăpost de furtuni, întorcându-mă cu mintea la nemărginitele regiuni unde de-atâtea ori cădeam în genunchi urmărit de haite de lupi sau amorțit de ger? Să dormi la căldura nevestei, în timp ce afară urlă furtuna și suflă boii grași în staul, și grohăie peste albie porcul. Dar ca să guști așa această mare fericire a săracilor, e nevoie să fii liniștit. Asta este o fericire care se câștigă cu conștiința. Iată, îți înapoiez mia de lire furată; mărturisirea făcută cu voce tare înaintea acestor domni are să fie căința mea, și sunt sigur că ai să mă ierți. Cât despre sfatul ce ți-am dat, păstrează-l. Dacă ai nimerit-o cu bănuiala, nu este după o anumită regulă, ci poticnindu-te în excepție.

Cârciumarul, din ce în ce mai mirat, cu gura deschisă, înșfăcă mia de lire. Părea o rotundă pușculiță de teracotă, cu crăpătura ce râdea la extremitate. Și îmbrățișă pe necunoscut.

Acesta se întoarse spre noi ca să ne salute. Nu era înalt de statură, dar cum se ridica de pe scaun, părea un uriaș. Îi văzui mâinile mari și pline de bătăture. Una i-o luai, i-o strânsei, și, fiindcă aveam o țigare de foi, i-o oferii.

— Deseară acasă, gustând țigara asta, vreau să mă gândesc la Yukon, frumosul râu senin ce curge departe printre brazii pământului făgăduit, îmi zise râzând, și plecă.

Îl văzurăm îndepărtându-se în vijelie, cu fața descoperită, cu mantaua sură mototolită de vârtej.

În noapte vântul, zbatându-se printre stejăreii vâgăunelor, urla ca un uriaș în lanțuri.

Întorși, în fața focului, vorbirăm încă mult cu cârciumarul.

— Fac rămășag, dragă Gambrianus, că azi viața îți pare mai veselă și mai bună ca de obicei, — zisei.

— Așa e, — îmi răspunse Sigismund, — viața noastră este plină de noutăți. E de ajuns să stai colo în ușă ca să vezi cum trece lumea. Se văd fel de fel de tipi! Altădată pe șoseaua asta mare a trecut istoria Italiei cântând. Eu l-am văzut pe Garibaldi. Chiar un om faimos, mi se spune, a trecut odată pe aici mergând spre mănăstire: se numea Dante Alighieri.

— Și Sfântul Francisc a trecut pe drumul ăsta, — adăugă atotștiutorul meu amic.

Noua discuție era fără îndoială foarte interesantă, însă cum pe mine mă interesa mai mult fetișcana cârciumarului, îi lăsa pe cei doi lângă foc și pe tăcute intrai în cămară.

Una din cămarile acelea de cârciumă singuratică unde, printre putoarea de pește uscat și de scrumbii, printre burdufii de vin și teascuri, mai este loc să dezmierzi câte-o fetișcană grăsuță și cam unsuroasă, dar fragedă, rumenă și miroitoare ca un cozonac de casă.

CRONICA X

Nu știu de ce sub norii aceia, pe stâncile din Sfânta Maria, prin vântul frământat, am avut impresia unui moment istoric.

În fața mea talazurile mării erau în clocote. Un agitator le-ar fi ținut o cuvântare.

Poate mării pescăruși răsturnați de vânt, poate roșiategul tragic al turnului de far, poate zdrențele mele îmi dădeau acea senzație. Cerul întunecase, făcuse deopotrivă totul; parcă trecuse pe deasupra un mare doliu comun. Nici un ciripit printre trestii; drumul de vale era pustiu; nici o barcă pe mare. Nimic. Venea din nori un cântec ciudat, monoton, rece, care te făcea să te gândești la caravana de oameni din miazănoapte, coborâți de pe meleaguri depărtate cu cântecele lor cu gura închisă. S'ar fi putut spune un imn de taciturni. Numai din când în când, izbucneau urlete puternice din largul mării ca și cum s'ar fi răscolat toți morții din istoria marină scormoniți din nămol. Erau acolo, în fundul mării, imagini ciclopice de corăbii răsturnate, stafii oceanice ale tuturilor naufragiilor, ale tuturilor expedițiilor rătăcite, ale tuturilor bălăliilor pe mare. Se știe că numele date bărcilor, sunt nume de eroi și de fe-

cioare. În ziua aceea, în fundul mării, unde-și au temelile munții înalți, fecioarele dănțuiau cu eroii. Cavalerul Galben era cu ei.

Un mare navigator, în locul meu, ar fi ridicat fruntea și ar fi zâmbit de mândrie. Un armator ar fi înjurat din cauza plaselor și a pânzelor; un copil ar fi râs de talazurile și de palmele albe ale mării; un țaran dela munte, coborât pentru întâia dată din bizarele-i vâgăuni, s'ar fi gândit la diavol.

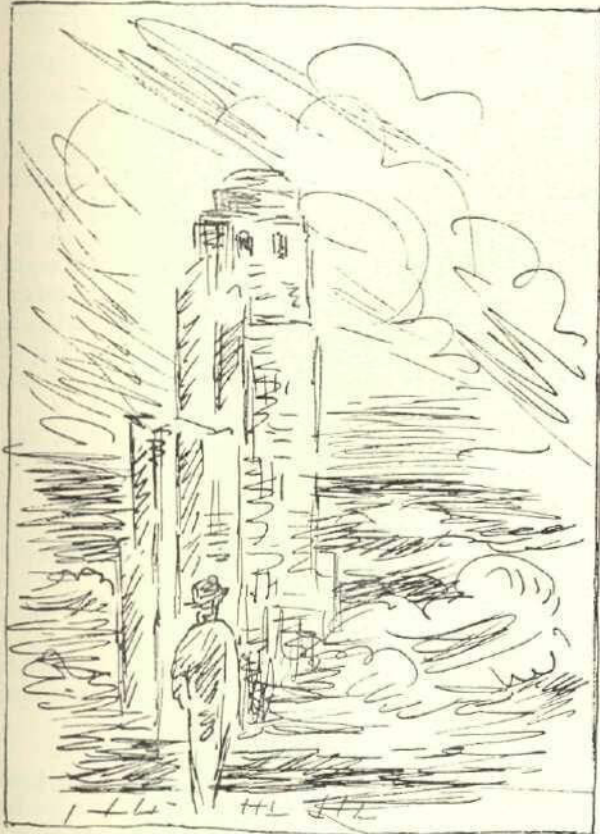
Trecu o femeie care avea un fecior pe mare, Margareta; tremura ca sunetele mandolinei și-și făcu semnul sfintei cruci.

În mica ei căsuță, Luiza era singură. Nu plângea. Punea fiecare lucru la locul lui, de parcă era însuflețită de o mare grabă; ștergea grăbită un fleac, o oglindă; îndeplinea micile treburi de toate zilele cu nervozitate neobișnuită, proprie celor ce așteaptă o destăinuire, un eveniment mareț. Văzând-o făcând cu atâta grijă treburile cele mai de nimic, ai fi putut crede că în acea biată casă era pe cale să intre o mare sărbătoare.

Un singur lucru e sigur: că Luiza nu plângea. Totuș focul era stins. Intr'o asemenea clipă, pe

un crivăț atât de rece, o vatră fără foc, în care vântul care coboară din cămin trece nepăsător prin cenușă, însemna o mare uitare pentru o femeie de casă.

Luiza, în ziua aceea, uitase să mănânce. Auzea sgomotul undelor care clocoteau jos sub stânci,

In fața mea talazurile mării erau în clocote.

urletele nemângâiate ale vântului, mugetul frânghiilor, sgomotul lanțurilor, ceva ca o gălăgie neînțeleasă, un târboiu de lucruri, de elemente: fluier lungi, urlete văjiitoare, râsete nebune, nesfârșite.

Era în aer bătaia de joc și orgia. Părea că atâta furtună ieșise dintr'o cârciumă. Se auzeau în gălăgie înjurăturile pe care valurile le aruncau pe stânci ca niște cârpe noroioase, insultele cele mai triviale vărsate de cine știe ce taverne în tumult.

Dacă ar fi fost să intre în casă o sărbătoare, ar fi intrat năvalnic.

Din când în când, ajungeau la ea sunetele cele mai subțiri, cele mai ușoare: legănatul unui biet clopot, o voce pe la jumătatea colinei frusaliene.

Toate astea o oboseau. Se gândea la Giorgio al ei, pe care poate că nu-l va mai vedea, la fericirea ei naufragiată, la mama ei moartă; și o lua ca un fel de tremurătură, simțea ca un ștreang la gât. În timp ce lucra, îngăima vorbe neînțelese. Giorgio era acolo. Poate că o chema, poate că

se lupta între valuri; iată-l cum dispăre pentru totdeauna înghițit de vârtejuri.

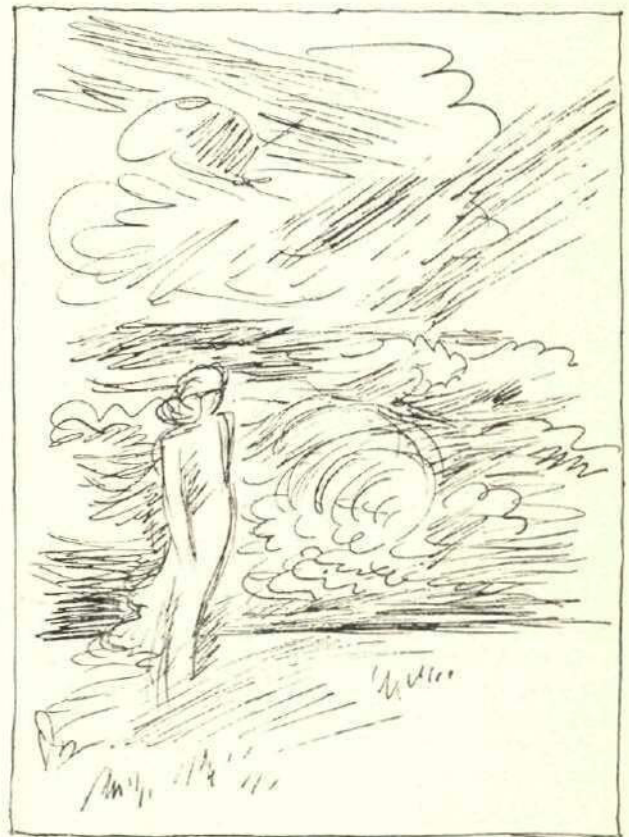
Câteodată fata se credea distrusă de propria durere, simțea ca un fel de sfârșiere lăuntrică a cărnii; când ducea mâna în stânga pieptului, simțea sânșorul bătând să se spargă. Și atunci se liniștea: avea speranța că i se apropia sfârșitul.

Dar un gând, ca niște vâlvătăi, o ardea înăuntru, ca un rug tainic pe care din când în când îl atâță vântul. Ii da o culoare nouă, putere nouă, fața-i prăpădită se aprindea din nou, și o ură dârză ca o singură flacără, o cuprindea întreagă. Durerea îi nimicea mintea și carnea, ura o făcea să renască.

Pe mama lui, a lui Giorgio, o ura; pe mama care nu voise niciodată ca fiul ei s'o ia de nevastă. Acuma căsuța ar fi fost a lor, s'ar fi simțit toată a lui, pe vecie a lui, durerea și moartea ar fi fost în sfârșit bunurile ei.

— Ce fericire, se gândea, dacă trupul înecat al lui Giorgio ar fi al meu!

O mamă stătea piedică.

Trecu o femeie care avea un fecior pe mare.

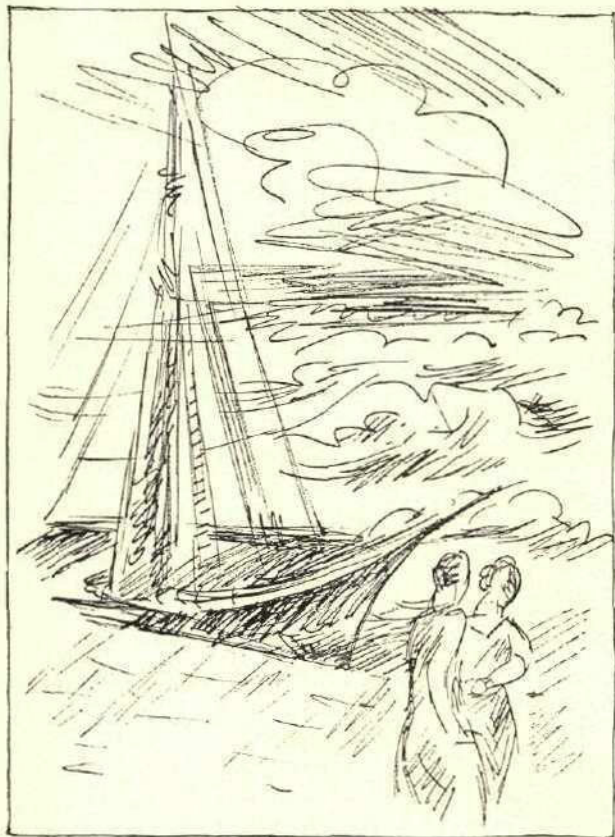
Dacă în clipa aceea ar fi avut-o, colea, la picioarele ei, pe mamă, ar fi mușcat-o până la sânge, ar fi sgâriat-o.

Puțin după aceea auzi bătând la ușă. Se sculă, alergă să ridice zăvorul, deschise.

Intră înăuntru, ca o suflare de vânt, Margareta,

mama lui. Fata păli, dete un pas îndărăt, apoi cu un urlet disperat i se rezezi la gât ca un tigru și o sărută printre sughituri.

Stătură astfel până seara; una lângă alta, ca Bocitoarele în jurul crucii. Se sărutară, schimbă vorbe dulci; spuseră cu glas încet lucruri

Numai cele două femei rămăseră singure.

mari, vorbiră de fericire, de copii, de flori. Rostiră o singură dată cuvântul *moarte*: poate că-l adusesese vântul.

Lumânarea pe care o aprinseseră pe altarul Fecioarei și al sfinților, tremura, tremura și Fecioara bălaie sus, tremurau și cele două femei. Fericirea pe care o sperau, era atât de mare, încât le făcea să se înfioare. Aproape le părea cu neputință ca Fecioara atât de micuță și de delicată să scape pe Giorgio din valuri.

— Scapă-l, Maică Precistă, pe fiul meu, și-am să-Ți aprind o lumânare mare cât un copil.

— Dă-mi-l îndărăt pe Giorgio, — se ruga fata.

Apoi începeau iar să suspine. Suspinând, Luiza se simțea răpită în extaz. Precum, sub apăsarea unei mari furtuni, viața pare că reînvie la întâia vărsătură de ploaie, tot așa ea simțea frăgezimea mereu nouă a plânsului.

În clipa aceea, după rugăciune și făgăduința către Fecioară, când totul părea pierdut, auziră glasuri afară.

— Iată-i! Sosesc! Sunt ei!

Femeile păliră, se uitară una la alta, luară un șal și, învăluite de vânt, alergară în fugă spre capul portului. Acolo erau și alte femei, alte neveste, alte mame, vreo sută de marinari pe ambele cheiuri și mulți copii. Mulțimea fără formă de corpuri și cârpe părea, în bătaia vântului, o turmă biblică ce ar aștepta știri din cer. De astădată vestea cea bună venea din mare.

Barca era acolo, la un kilometru, și înainta spărgând valurile, trasă de un popor sonor de unde. Câteodată înălța prora la cer, altădată se afunda aproape să dispară. Dar se cufunda ca să reapară mai aproape, mai sigură, mai frumoasă. Era triumful marinarului; echipajul învinsese.

Iată, Giorgio era acolo. Parcă-l vedeai în picioare, la pupă, cu cârma în mână. Era eroul care se întorcea din umbrele pierdute ale mării.

Ele l-ar fi sărutat, mama și fata, și l-ar fi smuls una alteia, l-ar fi încălzit mai întâiu, apoi i-ar fi făcut sărbătoare mare. « Căci pierdut a fost și s'a aflat; a fost crezut mort și a reînviat ».

Acum barca era mai aproape, mai vizibilă, mai clară. Mama îngăimă:

— Este chiar ea, e « Enea »?

Barca nu putea fi decât ea.

Numai să nu fi fost alta. Astfel de bărci de pescari merg întotdeauna pereche.

Cea care se înapoia era sora bărcii lui Giorgio, « Adelaida », comandată de jupân Pietro.

Jupân Pietro era la cârmă; ceilalți marinari erau pe catarturi. Barca în mers înăuntrul portului fu urmată de toți marinarii. Unul întreba:

— Și ceilalți? Pe « Enea » unde ați lăsat-o?

Copilul de bord, care, ca toți băieții nu prea are minte, era cât pe-acți să răspundă, dar jupân Pietro îl ajunse din timp cu un picior și-l svârli mototol printre frânghii. Apoi jupân Pietro răspunse cu glas tare:

— Nu știm nimic de « Enea ».

Când debarcă, toți îl urmară fiindcă se vedea limpede că avea de spus ceva tainic. Îl urmară spre port, spre cârciuma farului.

Numai cele două femei rămăseră singure. Intrară iar în căsuță, îngenunchiară sub altarul Fecioarei și rămăseră acolo.

Deasupra capetelor lor, în cer, o mulțime de nori se mișcau pentru o divină tragedie. S'ar fi putut crede niște fantome ale unui vis monstruos. Norii se desvăleau, se învăleau, se răuceau și mare era spasmul adus de vânturi.

Apoi se ivi un fulger. Era semnalul. Atunci, ca de dimineață, toate pisicile care trebuie să fi fost cățarate pe frânghii, începură să miorläie pentru adunarea strigoilor. Toate bărcile Frusaliei sub noua furie a vânturilor, nu mai erau decât niște viori. Cutiile armonice ale bărcilor vibrau de sunete. Înaintea rampei portului, abia luminată de cele trei felinare, simfonia pisicilor luase plin avânt. Miorlăiturile, șuierăturile, chelălăiturile, pe dată ce

erau smulse frânghiilor, erau târite departe, treceau pe deasupra cocioabelor din port, zăboveau prin colțuri, se împrăștiau peste câmpii. Simfonia era în toiu. Și mojiimea aceea cherchelită a mării, continua de zor tărăboiul pe stânci. Toate astea miroseau a batjocură, dar era tragic. Nu există nimic mai tragic decât o vioară dezacordată. E sfâșietor.

Apoi izbucni tunetul. Era toba mare.

Fu o explozie puternică, multiplă, nesfârșită. Andrei, ieșind din cârciuma farului, exclamă:

— I-a pleznit burta dracului.

Și într'o goană se înfipse în vânt.

Înainte casei se opri; scuipea mucul otrăvitor spre miazănoapte și zise:

— Uite-l colo procurorul care v'a condamnat, fraților.

Sus era cu totul altceva. Era una din zilele în care nisetrii urcau curente umbroase ale râurilor și se afundau în mâl țiparii pe cari îi vei mânca de Crăciun: o zi dintre acelea în care e plăcut să faci să tremure o femeie vorbindu-i de meleaguri necunoscute îngrozitoare sau de poteci înfricoșate și s'o săruți din când în când, ca să-i culegi de pe gura umedă frigul mlaștinilor.

CRONICA XI

Camil Pompiliu avea o mierlă. Fusese disperarea, chinul lui. Nu cânta niciodată. Gonită din pădure în colivie, își trecea toată ziua făcând salturi și dându-se tumba. Mai mult decât cântăreață lirică, era o acrobată; și Pompiliu îi dădea de mâncare cu aceeaș dragoste cu care Simon din Locarno nutrea pe Napo, unul dintre Torriani pe cari el îl osândise să crape de grăsime într'o colivie atârnată de turnul blestemat al dărăpănatului castel. Mierla era batjocura lui. O smulsese pădurii, când încă n'avea pene, ca să cânte, cu convingerea că era un mierloiu, și o arătase prietenilor. Și tocmai Ludovic, Ludovic bucătarul, cel mai feroce, cel mai antipatic al său prieten, băgă de seamă și râse, iar Pompiliu, Numa Pompiliu, își făcu sânge rău. Destul! În ce privește sexul, el nu admitea discuții; cât despre mierlă era hotărât s'o țină acasă în orice caz, iar la vânat, de-aci înainte, să se ducă singur, totdeauna singur. Și așa și făcu.

Nu că ar fi fost un mare vânător, dar era norocos. Era în stare să vâneze într'o singură zi două, trei, sau chiar patru ciocârlii: reprezentanța. La cercul «Șoimul de Aur» știa apoi cum să iasă din încurcătură.

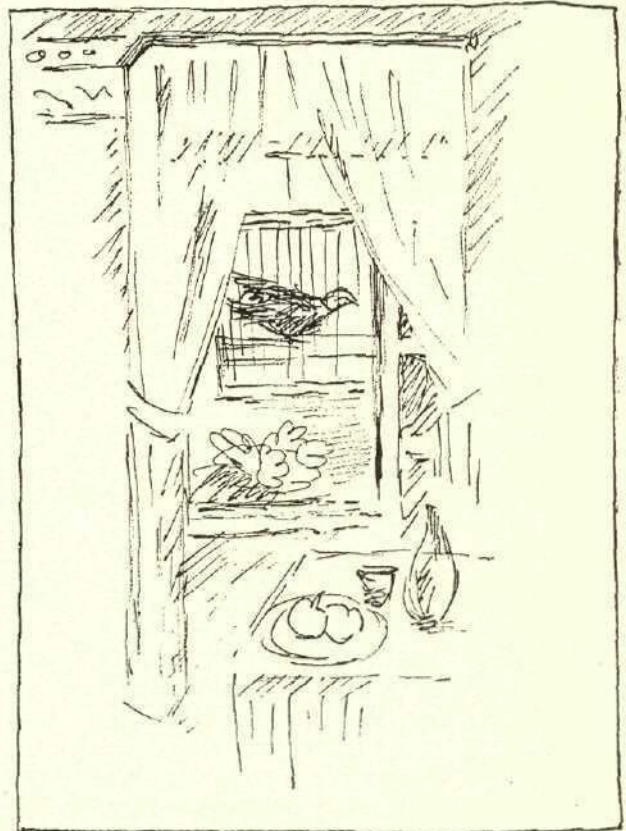
— Ei, câte ciocârlii astăzi? — îl întrebau. — Puține, — zicea întotdeauna, puține, — vreo șaizeci.

Animalele locului, când îl vedeau rătăcind prin pădure ca un suflet chinuit, cu fața lată, roșie, tulburată din când în când de ticul nervos, i se slobozeau pe pălărie.

În seara hramului aveam și vânătoarea și de aceea eram poftiți de prior în vila lui. Mai întâiu însă trebuia să mergem dimineața cu toții în procesiune. Vai de cel ce n'ar fi venit! Vânătorii, de fapt, în zorii zilei, cu puști și tolbe, se adunaseră în taverna «Franc-Băutorilor» și toți împreună, cântând, o luară pe drumul din spre râu. Toți, afară de unul. Camil Pompiliu nu primea sfaturi; avea s'o facă el, vânătoarea cea mai mare, colo printre stejarii bătrâni.

— Om vedea cine o să vâneze mai mult, eu

singur în pădure sau voi toți pe râu! — și plecă astfel, singur în contra unei păduri întregi. Evita mărturiile. De fapt, la procesiune, dintre noi cei invitați nu era nici unul.

Camil Pompiliu avea o mierlă.

Pornită dela Biserica Mare, în frunte cu muzica comunală, parcursese de două ori tot satul și colina. În cap băieții, grămada dezordonată de îngerași desculți, săltau ca la chef, iar în coadă trompetele muzicii spârgeau văzduhul. Sufletul mistic al priorului gras, în odăjdii și patrafir,

nu se simțea bine în zarva aceea. Oh! Cu câtă plăcere s'ar fi dus și el, priorul, să se înfunde în noroiul mlaștinilor de pe marginea râului! Il urma în coloană, ceva alb, care răspândea în aer un cântec de liturghie dulce și liniștit ca o nostalgie cerească. Erau fetițele din sat și din împrejurimi.

Erau bătrâni și tineri înghesuți în coloane sau în afară de rânduri.

Veneau după ele, purtând gravele steaguri înstelate ale celui mai eroic gest, umile întru Hristos, confraternitățile. Erau bătrâni și tineri înghesuți în coloane sau afară din rânduri, cu haine diferite și de diferite aspecte. Toată mulțimea creștină a Frusaliei, adunată de clopote, alerga sub acele insigne și drapele, îndărătul marelui tabernacol de aur, cântând cântece de glorie în soarele vieții prezente și viitoare. Pe deal, procesiunea se urcase în jurul preotului care binecuvânta, chemând pe Hristos să aducă pacea pe câmpuri. Părea o turmă pe care preoții o adunau pe drum; înălțau cântece și praf; iar sufletul aceluiași popor aleluiațor sbura spre cer, repede ca flacăra.

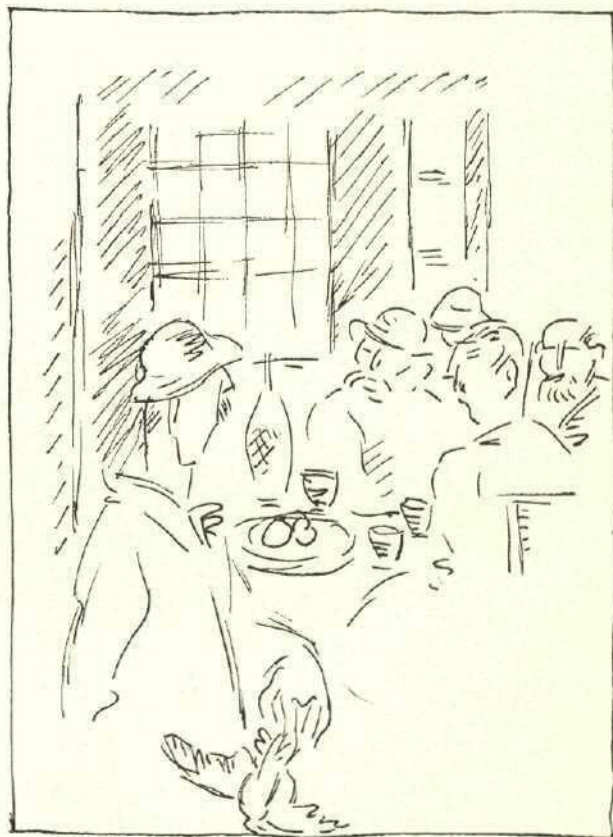
În dimineața aceea Isus, aclamat de muncitori, trebuie să se fi simțit ceea ce era, fiu de tâmplar și tâmplar el însuși. Fără îndoială că erau mâini bătătorite acelea care strângeau în delicatul pumn trandafirii roșii ai stigmatelor eterne.

Erau câte unii din cei pe cari munca îi coco-

șase. Înaintau șovăind, tineri încă, dar prăpădiți, ca întorșii dintr'o viață fără somn. Părăsiseră plugul pentru coroană, sapele pentru lumânări și cântau ca niște oameni cari nu mai cântaseră niciodată.

Trecu unul care părea un bandit: înalt și păros, grozav și otov, cu mersul greoiu și deșelat, purta un stihar alb de dantelă. Ii atârna pe umărul drept o panglică trandafirie: ceva feciorelnic, asemena fecioriei unei ursoaice.

Asta, de dimineață; apoi seara, după ce toți purceii fripți se mâncaseră, după ce cerul fu bombardat cu treascuri, lumânările de sărbătoare fură aprinse și golite bocalele, satul redeveni aproape pustiu. La ora când ne duceam la cină, nu mai erau pe drumuri decât cei câțiva întârziați cari așteaptă stelele și obișnuiții betivani ai fundăturilor. Cel mai bețiv, căpetenia din Pod, făcuse mai bine ca toți; dat fiind că nu izbutea să-și urnească picioarele, se întinsese pe drum, bubuind cuvinte

Avea în mână o mierlă: — Nu era decât asta în tot districtul.

fără rost, ca toți cei cari, seara, din cauza vinului zilei, au ajuns filozofi. Era ca un fel de must și de fiertură de hârdău în răsufierea aceea; pieptul ruinat de vin tuna ca de departe, ca o furtună care se pregătește de ploaie. Când un țăran de-ai noștri se îmbată, e bine să deschizi umbrela.

Ajunsei la vila priorului, la schit, tocmai când se pregătea de cină, iar din curte se ghicea numărul fripturilor, atât de multe erau bunele mirosuri care pluteau în atmosfera de sfințenie. Sunt grași canonicii catedralelor noastre! La jumătate kilometru de-acolo, în bătaia vântului, sgârceniile de Nardi, așezate în grădină, trăgeau cu nasul ca niște copoi.

— Ce se petrece la schit, — întrebă unul din ei pe Biagino, — că miroase tot a tămâie?

— Pe cât mă pricep eu la lucruri sfinte, — răspunse Biagino, — vă pot spune că mirosul ăsta de tămâie seamănă mai mult a grătar decât a cădelniță.

Vânătorii, întorși toți din lungă și norocoasă vânătoare, cu tolbele pline de vânat, se și așezaseră la cină. Unul lipsea: Camil Pompiliu. Câte unul începuse să bombăne: — Totdeauna el, Numa. Sosește târziu, cu dojenile și jelaniile, ca Păresimile bătrâne! O să-l vedeți, n'o să aibă de dat decât o singură vrabie! Vine? Se arată? Se uită printre tufișuri dacă se vede luna! Și când o să vie, o să bombăne ca un muscoiu.

Macaroanele fierșeseră prea mult și servitoarea preotului se pregătea să servească la masa gustoasă mâncare de sărbătoare, când intră în bucătăre Pompiliu, abia răsuflând și grăbit, cu fața întunecată de cine știe ce blestemăție.

— A, iată-l!

Avea în mână o mierlă.

— Nu era decât asta în tot districtul, — zise: și o dădu lui Cocoșilă al sacristiei s'o jumulească.

În bucătărie, în clipa aceea, eram eu, Cocoșilă și Priorul, dar de acesta din urmă, Pompiliu, știindu-l înțepător cum e coaja castanei sălbatică, avea o sfântă de frică și prefera să nu mai adauge nimic la preludiu.

Cocoșilă luă mierla și începu s'o jumulească.

Deodată se opri, zâmbi și o arătă priorului. Apoi, învărtind ochii șiret, pieziș, continuă să jumulească pasărea. O jumuli de pene și de puf; și la urmă izbucni în râs, dar atât de tare că tremurată geamurile. Ne arătă mierla: s'ar fi zis că murise asfixiată; nu avea nici un semn de sânge nici de alice. Pompiliu șovăi.

— Trebuie să fi murit de râs, — zisei, — Trebuie să se fi întâmplat așa: mierla, văzând pe Pompiliu atât de tulburat și de furtunos, bătând din pleoape și strâmbându-și pielea botului, cu sângele năvălindu-i în obraz de goană și revoltat că era silit să tragă salve în aer, trebuie să se fi pus pe râs cu poftă și râzi-râzi, nu se mai opri; râsul îi dădu sughit, tuse măgărească, până când ruptura unui vas sanguin îi înecă inima.

— Este cazul lui Filomon, — accentuă priorul; — dar poate că, așa cum s'a mai întâmplat, animalul văzându-se pierdut, fără nici o speranță de viață, să fi fost cuprins de nevroză atât de tare că s'o fi prăbușit de spaimă. În cazul acesta istețimea vânătorului care a știut să-l împresoare cu alice, e de admirat.

A fi sau a nu fi, fapt este că nu fu chip să-l mângâiem pe Camil. La masă, în gălăgia, în bogăția prânzului mai mult ca episcopal, se lăsa aproape leșinat pe blidul episcopiei, nu ca unul care ar mânca, ci ca unul care se dă pradă pe el însuși. Iși privi mierla până când rămase pe furfuria mare și când, în sfârșit, o văzu încolțită de furculița obraznicului de Ludovic, i se păru că era de față la martiriul unui copil al său care, după ce fusese fript, era străpuns de tridentul diavolului. Nu mai înțelese nimic; spumega de necaz; roșu, vedea numai roșu! Și cu scuza că merge afară să ude zidul, se înfipse sub constelația Carului-Mare, suduind Destinul, care plin de zădarnice stele, lasă lumea lipsită de vânat.

CRONICA XII

Biserica veche, sub steagurile norilor albi, părea dusă spre glorie de vânturi. Casa parohului stătea printre lauri și duzi, iar clopotnița printre cele dintâi rândunici șagalnice. Colo, tocmai jos, la răsărit, Adriatica, lăcuită alb, avea miros de levănțică și rosmarin. Apoi se ridică o adiere slabă printre ramuri și le tremură vreun fulg celor din urmă sticleți. Se înălța, ușoară și nesigură, întâia boare dela soare-răsare și printre frunze trecu un fășiit tainic.

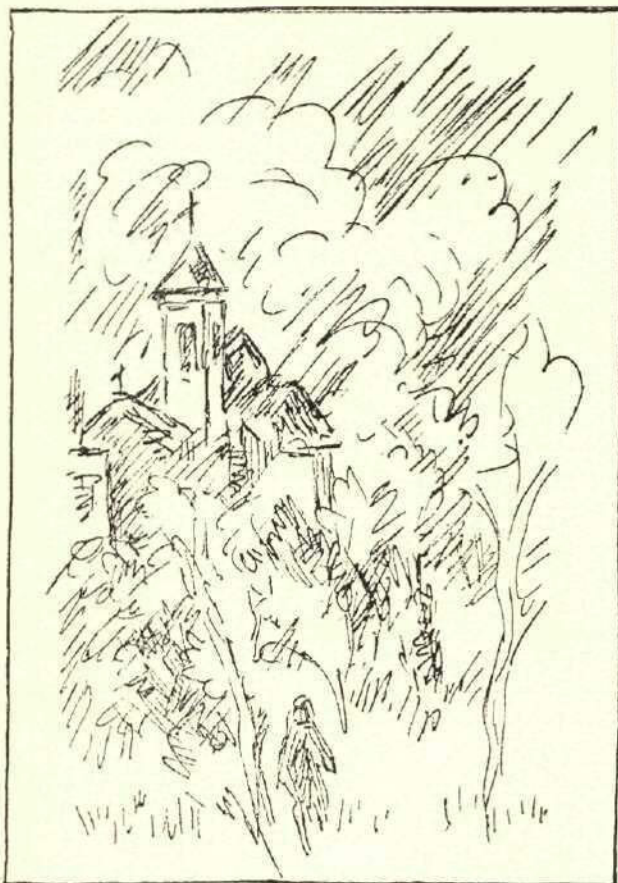
Atunci ieși în tinda bisericii parohul, negru ca o butie neagră, cu tricornul în cap și cu Sfânta Scriptură în mână. Părea un sfânt, așa-i era de liniștit și sigur mersul; își împingea înainte burta plină de măruntaie: părea însărcinat, și înălță ochii la cer. Trecură, atingând în zbor plopii, trei rațe sălbatică. Sfinția Sa șuieră, dar un șuier sălbatic și cam fioros.

În răstimp se stârni sirocul și, din albă cum era, marea se întunecă până ajunse de un albastru închis. Acum părea mai adâncă și se ridica un miros sărat care dădea o plăcere iute, sălbatică, tare, de necunoscute regiuni de alge. Negurile rușinoase, albe de dantele, trebuie să se fi simțit cam jicnite: se cam răzvrătiră, se mișcară din loc; amurgul le înroși și măicuțele zbârlite o șterseră în grabă.

Preotul se uita la una de jos în sus, cu nepăsare, ca unul care privește o perspectivă abstractă a unui vag tablou printre aburii de tămâie, privi valorile nervoase, fixă culoarea portocalie a unei bărci fugare, alergă cu privirea după alte bărci în fugă și se întoarse spre munte să contempleze râul.

Argintiu, râulețul umflat din pricina ploilor proaspete, alerga pe văi, iar dealungul prundișuri-

lor unduiau plopii. Colo sus, castelul Cavalerului Galben, abătut de furtuni și de secole, era ca năvălit de nebuniile vântoase ale lui Martie, care în vârful ruinii își adusese, prin gravitatea mărăcinilor bârboși, un ciufuleț verde de capere.

Biserica veche, sub steagurile norilor.

Și Sfinția Sa mă văzu.

— Bună ziua — îi zisei.

— Ave, — îmi răspunse și răsese ca o fiară, cu toți dinții stricați.

York, cățelușa-i oacheșă, lătră de două-trei ori în vânt și alergă spre mine zbârlită, plină de noroiu cum era, să-mi facă alaiu. Ii trântii un picior.

— Ar fi bine să reluăm discuția de ieri, — îmi zise parohul; — nu vezi că cerul se întunecă?

— Fiindcă și Sfinției-Tale îi place să evoace legende fantastice, voi veni să bem din vinișorul acela turbat, și vom ședea ca eroii lui Ariosto, la gura căminului, dacă nu ți-e cu bănat.

— Cum îi zice actualului dumitale erou?

— Ulenspiegel.

Casa parohială era ca o sacristie mare, enormă și întunecată de fumuri și tămâie; cu scaunele vechi despăiate, cu mobilele mâncate de molii și cam murdare de grăsimea care părea că se scurge de pe pereți. Bucătăria: mănăstirească, și întreaga

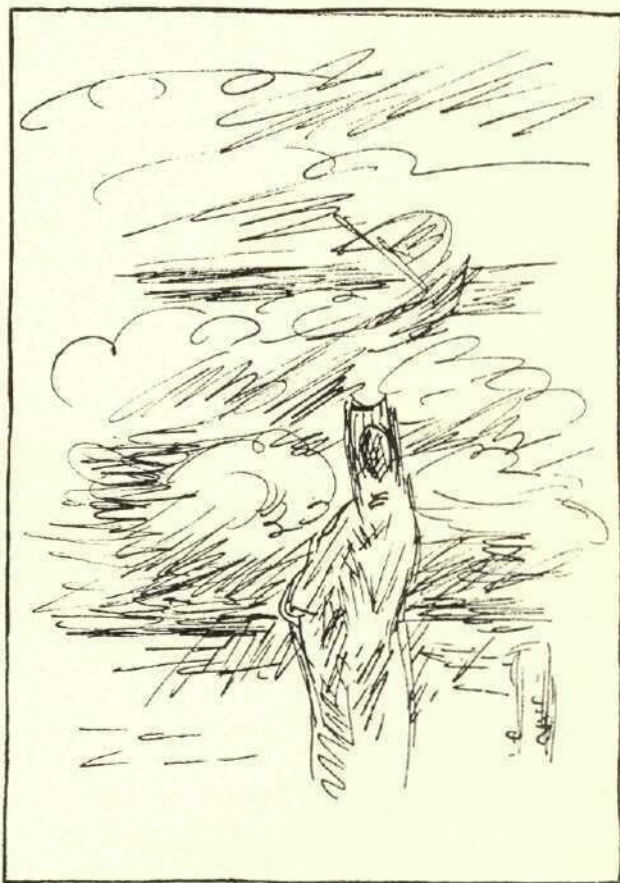
clădire nemăsurată, sură, liniștită ca untdelemnul. Un cuib de tâlhari, ori un sanctuar? De sigur că pe stejarii de-afară erau atârinate ciosvârtele sărate de porc, ca să-i țină departe pe ovrei. De sigur că pe-aici a trecut, bătându-și joc de Mastin care a încurcat lucrurile, Parciteade zângănitor de arme și Ieremia îndărătul steagului stacoiu.

O scuturătură de castaniete mă deșteptă și un călugăr, dar unul de cămară, lăutar din șuncă, piperat de tutun, fâlfâind un steag roșu de suflat nasul, îmi ieși înainte cu o izbucnire de hohot în suflet, atât de rău stăpânit că-i scânteiară ochii, îi tresăriră obrazii, iar văzduhul fu apoi străpuns de puternicu-i glas.

— Acu pleznește prietenul, — gândii.

Dar fratele Gaudențiu, strâns cum era de bine în brâu, nu plezni și-mi zise:

— Va să zică dumneata ești ăl cu mierla, care la spartul vânătorii a căzut moartă de răs?

Privi valurile nervoase, fixă culoarea portocalie a unei bărci fugare.

Incepu sirocul, iar norii la apus, plini ca flintele haiducilor, se urcau din ce în ce pe spinarea de capră a muntelui, umflându-se de păreau cimpoaie.

Se auzea printre pomi sunete de nău, iar marea albă de tot, străbătută pe de-a'ntregul de ciocnirea

vânturilor, mugea. Fără îndoială că zăpăcitul de Eol rupse un burduf; vântul de munte era rece, și parcă auziai în el un lătrat furios de lupi.

Eu începui: — Ulenspiegel! In sufletul lui e inima vechei Flandre și a micii Belgii, care după ce murise, născu din nou cu un cântec în dinți, ca o garoafă. Dușman al călugărilor, era ocrotit de Dumnezeu, pentru că avea o credință; pribeag și cântăreț, trăia ca un rege și era prieten al poporului.

— Să bem mai întâiu în sănătatea credinței, — mă întrerupse călugărul.

— Beau în sănătatea credinței, — răspunsei.

— A credinței, — repetă protopopul.

Și băurăm în sănătatea credinței.

— Dar poporul, prin urmare, nu e suveran?

— Să bem deci pentru suveranitatea poporului.

Și pentru suveranitatea poporului băurăm.

Eu continuai: — Ulenspiegel, cocoșelul Flandrei, într'o zi dis de dimineață se deșteptă din culcușul de paie cântând un cântec.

— Dacă-mi dai voie, beau pentru întâiu cântec — zise călugărul, iar Prea Sfântul mai aduse din vișorul cel turbat care se potrivea ca oiștea în gard cu vremea urâtă de-afară.

— Cumetrele din Kneitlingen cântă încă în cerc al doilea cântec. . .

Zise călugărul:

— Dacă-mi dai voie, beau în sănătatea celui de-al doilea cântec și a femeilor. — Iar Prea Sfântul, foarte îngrijat de viitorul pivniței lui, îl cercetă din ochi și apoi îi zise: — Cunoști povestea acestui erou?

Iar celălalt: — Tu știi până unde merge neștiința mea: povestea asta n'o cunosc.

Atunci băurăm în cinstea cântecului al doilea și al treilea.

— Frumos trebuie să fi fost Ulenspiegel, și mi se pare că-l văd cum se întorcea pe la vecernie sfichiind dintr'o biciușcă și fluierând pe punți și prin mahale. Trebuie să fi fost slab ca un țâr, dar lat în umeri și voinic. Cântecurile pe care le scornea îi veneau din suflet și aveau un ritm înaripat. Cuvintele le îndrăcea așa în minte, mergând în fruntea vitejilor.

— Să se umple iar paharele, fiindcă mergând în fruntea vitejilor, am ajuns la o nouă cârciumă.

Spuneam astfel, sorbind la fiece cântec o înghițitură, din solidaritate cu călugărul sugaci, și râzând de ospitalierul protopop care în rasa-i murdară, descheiată întotdeauna la piept, părea la lumina petrolului un hangiu antic.

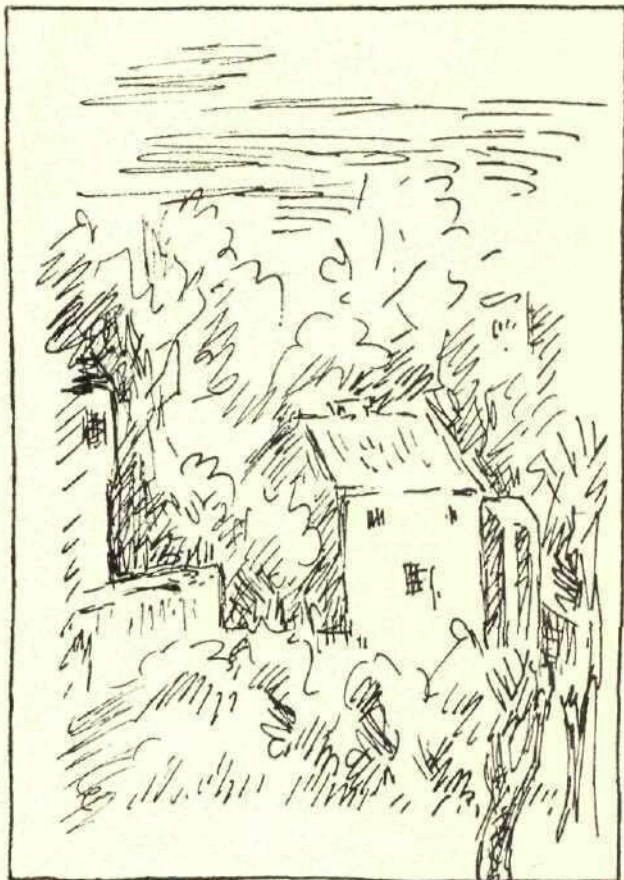
— Urmează, — îmi zise, — nu văd ceasul să ajung la ultimul cântec.

Se auzi un râset.

Eu urmai, dispus să ajung până la sfârșit; oricum, afară era o vreme de lupi și nu știam unde să mă duc.

Spuneam povestea, așa cum treci toamna printr'un câmp, printre vii arse și copaci despuiați,

singur de tot în fantezie, cu o poftă bolnavă să plâng pe câmpia moartă. In mintea mea aprinsă de nălucile vinului, Ulenspiegel vagabondul era unul din acei eroi pe cari îi întâlnești în basmele patriarhale din vremurile de altădată, ca aventurierul

Casa parohială era ca o sacristie mare.

Simplicissimus și ca Bertoldo al nostru. Oameni cari râd când mor. Dacă sufletul este căptușala corpului, ce vis ar fi mai frumos decât să ai una ordinară de dimie și să mergi ca bunul Bayard și ca Tyll spre moarte? Dacă așa ne e destinul să mergem, să mergem mereu. . . Noi oamenii nu suntem altceva, decât niște naufragiați, răsvrățiți față de un adevăr neînduplecat și cari, când s'a spart pluta și s'a destrămat scheletul, merg spre micul port pe valurile mizeriei comune.

Și vedem corpul lui Ulenspiegel lung, întins sub cerul din Moelln, mare din perspectivă, ca al unui erou al Termopilelor, și pe groparii cu lopețile gata să-l acopere cu pământ. Dar eroul nu e mort; întinzându-se, el se scoală cu un hohot enorm: «Se poate», zice, «să îngropați pe Ulenspiegel? In sufletul lui e sufletul Nordului. Să dormi, mai merge, dar să mori, nu. Haidem, Nela!» Și înșfacă sacul, fluieră bufnița și, cu nevesta în brațe, pornește cântând al șaselea cântec.

— Domnilor, — zise călugărul, — drept ar fi să bem și în cinstea Nelei.

Și, ca să fim drepti, băurăm.

Preotul, căscând ochii, mă fixă, clătina ulciorul supt de sânge și-mi zise:

— Domnule povestitor, pe când cel din urmă cântec?

Răspunse fratele Gaudențiu, descoperindu-se, învățat cum era, cunoscător al legendelor celor mai vechi.

Cufundat în umbra bucătăriei grase care mirosea încă a tămâie și a ficăței, avui prilej să-i observ purtarea. La stânga preotului, cu paharul între genunchi și tabacherea în poală, părea că gustă în poveste mireazma subțire pe care cei mai meșteri mâncăcioși din lume izbutesc s'o afle oriunde. El îi adăugase și puțin din șiretenia lui, din care pricină vinul pe care-l bea avea gustul unei cuceriri. Și zise:

— Ulenspiegel nu moare niciodată, spiritul lui

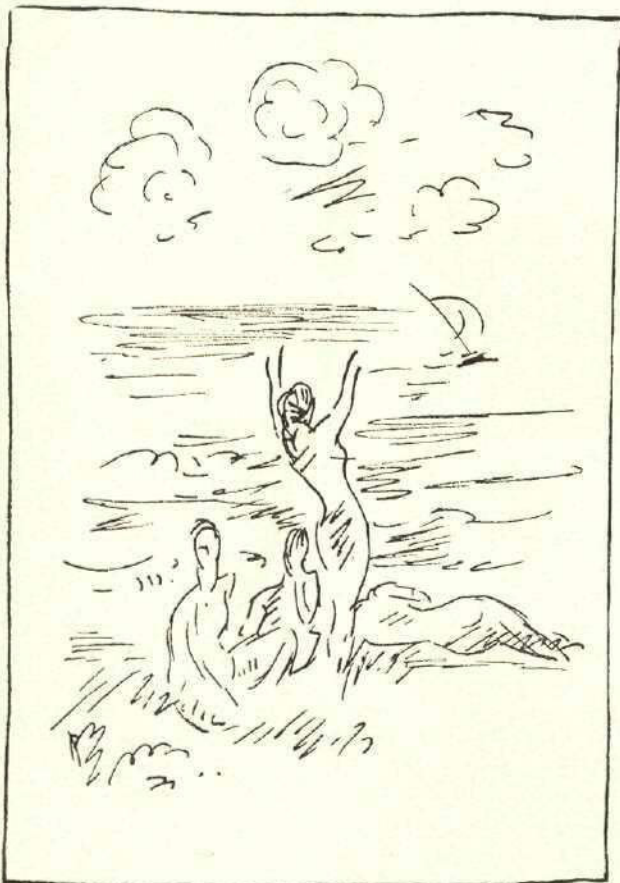
e spiritul poporului. Născut la Kneitlingen sau la Damme, asta nu privește; privește numai că s'a născut! Fiu al lui Claes sau bastard, ce-are aface dacă s'a născut din mai mulți? Ucis de călugări sau de laici, ce privește, dacă nu moare? Inmormântat la Moelln sau alt-unde, ce înseamnă, odată ce e pretutindeni? Ceeace tăcea în el, nu strigă prin gura poporului? Ulenspiegel are să cânte încă la sfârșit cel mai frumos al său cântec. Sfinția ta, fii bun și mai închină pentru acestea din urmă.

Și călugărul râse încă odată, cu hohot, cu un gălgâit de must în glas și cu o clătinătură în gușe, de părea o furtună.

Furtuna veni la unu noaptea, după al treilea urcior, cu o descărcătură de grindină pe acoperișuri și cu o revărsare atât de puternică, încât vântul rămase până la nouă dimineața agățat printre copaci, sbătându-se ca un pușor.

CRONICA XIII

Pirane, noi ne-am cunoscut totdeauna. In noaptea când era să ne înneacă la douăsprezece pi-

In timpul zilei, soarele bombardă în liniște toate aceste biete goliciuni.

cioare de port, băurăm împreună aceeaș apă sărată; cu acelaș vin, în ziua următoare, închinaram în sănătatea noastră, împreună ne deșteptaram înaintea zorilor în Martie și în Octomvrie. *A custodia matutina usque ad noctem*, colo în fund, la gura râului, cu un ochiu închis de-asupra puștei și ascunși în dosul tamariscelor. Iți aduci aminte?

Numai eu am să pricep, deci, să te comemorez cum se cuvine.

Pirane, ascultă. Am să spui cum ai trăit, în ce fel ai murit și cum te duserăm la sfântul lăcaș.

Mai întâiu, am să spui că și tu ești din Frusalia, fiindcă e frumos să fii din Frusalia: am să spui că ai fost marinar, mai mult marinar de plajă decât de larg, pescar cu năvodul, vânător de vulturi în loc de rațe, dacă vulturii ar avea carne bună de frigare.

Fumător, mai întâiu. Luleaua lui Piran cânta ca peștera lui Fingal în Scoția. La trei pași depărtare, luleaua lui făcea să leșine o fecioară, umfla un broscoiu, ferea de microbi, de insecte, de țânțarul malaric, dezinfecă în lung și în larg întreaga mlaștină.

Mlaștina! La zece pași de gară, la o aruncătură de piatră de mare, prin tufișul tropical de trestii, între câmpul de verze și casă, un mare lac de nămol, plin de bombănitul broaștelor. Aici luă naștere fabula lui Esop, aici rațele, întrunite la Frusalia în nopțile de vijelie, își luau zborul printre vâlurile de sărătură care adiau pe Adriatică.

Pentru cine ajunge la Flaminia, am să spui că dă mai întâiu de mlaștina lui Piran, în dosul câmpului de varză; apoi vine, toată de argint, de bronz și de aur, marea patriei mele.

— Pirane, când din marea aceea ieșea luna roșie așa cum ne-o zugrăvesc în Răsărit craii văzduhului,

Pirane, vesel fabulist, ți-aduci aminte cum ciorile cu aripi mari betegite schiopătau grabnic în cer ca să se bălăcească în lacul cu pricina? Credeau că se îmbată din sângele vreunui mare erou, înjunghiat lângă casa ta: beau noroiul și luna, apoi, murdare, pe betegitele aripi negre, o luau din nou pe căile mari ale cerului jeluindu-se tot timpul călătoriei. Venite de prin cine știe ce locuri necurate, îndreptate cine știe încotro.

Pirane, ți-aduci aminte de zilele limpezi, metalice de vară, cu cei ce se scaldau de-alungul plajei tale? În timpul zilei, soarele bombardă în liniște toate aceste biete goliciuni, pe atât de păcătoase, pe cât de șubrede; noaptea, Dumnezeu apărea sus cu întreaga lui armată senină.

— O, tu care cauți minuni, — îmi spuseseși într-o seară — nu e minune de-aici mai frumoasă decât aceea a fiicei lui Jair și a femeii bolnave de curgere de sânge.

Dar ție nu-ți plăcea seninul. Fiu de oameni de demult, vânător de trestii, iubitor de vin cald și de șezători de iarnă, ție nu-ți era dragă vara.

— Soarele mi-a băut toată mlaștina, — ziceai, și nemângâiat ca un leu, scuturai capul înflorit de argint.

— Și apoi, vezi, — ziseși într-o zi, — fiica mea care, iarna, e acoperită și mereu în jurul casei ca o puică, la venirea verii se îmbracă ușor și aleargă goală prin lume.

Nu-ți era dragă vara, ci marea și tăcuta toamnă cu grămezile de noroiu de-alungul șoselei, cu boabele de struguri și peștele din largul mării. Ți-era dor de ziua în care cerul și hohotul de lacrimi îți dădeau îndărăt mlaștina. Străinii pleacă, să înșele și să se înșele din nou înlăuntrul tâmpitelor lor orașe de țiment: pregățiți, deci, frigerea, căci au să vie rațele.

Ce frumoasă e iarna! Când cei din Carpegna coboară cu lemnele stejarilor lor, când călugării trec cu pantahuza după brânză, când începe vinul nou, și parohul pune să i se taie porcul de dijmă în curtea bisericii, iar micile corăbii ale grădinarilor pornesc pe mare la pescuit de pește mărunt și de scoici.

Piran, nu. Prea bătrân ca să stea la cârmă sau la pârghie, îi plăcea să privească draga-i mlaștină.

Dacă din întâmplare vreo vietate în trecere, un bătlan, un lopătar, o găsculiță se trântea pe trestii, el era acolo în grădina de zarzavat, alerga să ia pușca din cuiu, strângea luleaua în dinți și dădea buzna prin vânt și mazărice.

Când doboră vreun vânat, fugia spre plajă, își căuta barca în negură, iar nevastei, fetei și băiatului cari rătăceau prin ceață, le arăta prada și striga:

— Terezo, Tудо, Fernando, întoarceți-vă la mal, trageți barca la adăpost, căutați rosmarin și salvie, că deseară mâncăm un morun din cer.

Ce frumos era, în zilele prevestitoare de furtună, să aștepți împreună cu fecioru-tău pașii mari

ai cârdurilor. Dacă erau găște sau rațe, voi le pândeați acolo, cu pușca între genunchi, înaintea casei, ca în războiu, fără a vorbi.

De câte ori, Pirane, din grabă, încărcaseși luleaua cu pulbere în locul puștei?

Prea bătrân ca să stea la cârmă sau la pârghie, îi plăcea să privească draga-i mlaștină.

Intr'un din zilele acelea de toamnă, Ziua Sfinților, eu jucam treizeci și unu în cârciuma lui Pli-niu, pe plajă. Marea era furtunoasă. Intră Nando cu țigarea stinsă în gură, cu gulerul ridicat, cu fața palidă.

— Nando, ce ți s'a întâmplat?

— A murit tata.

— Cum! . . . când?

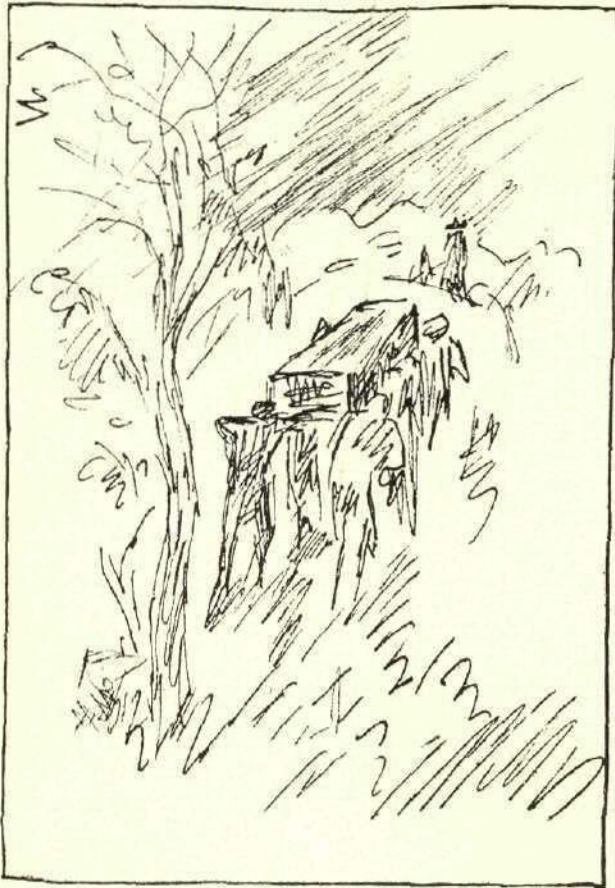
— Acum. L'a lovit damblaua pe scaun, în fața vetrei. Mamă-mea și soră-mea plâng una peste alta: eu l-am chemat de trei ori: tată, tată, tată. Are pușca în mână, capu-i atârână ca o pasăre moartă, luleaua i-a căzut din gură.

— Bietul Piran. De, Nando, mângâe-te, fii tare, pentru mama și sora ta. Piran era bătrân, nu mai muncia; acum i-a venit rândul lui, într'o bună zi are să vie și al nostru. Să dea Dumnezeu 'ca într'o bună zi să vie moartea să ne sărute așa ca pe el, în timp ce, cu luleaua în dinți și pușca la

picioar, o să așteptăm vântul în grădina de zarzavat.

Răspunse Nando:

— Pentru mama și pentru sora mea, am să fiu tare.

Urcăm coasta Frusalei, cu vântul în față.

În casă se adunaseră toate femeile din vecinătate. Plângeau toate în jurul lui Piran. El, șezând înțepenit în fața flăcării, cu capul căzut și pușca între genunchi, aștepta ca în totdeauna.

Veniră doi îngeri albi, luară sufletul lui Piran la subsuoară și-l duseră în fața lui Dumnezeu.

În răstimp, fiul Menchei taie în coliba lui, lemnul pentru sicriu și cântă și fluieră ca un pițigoiu.

Acum e vorba să fie îngropat trupul și să fie dus printre ceilalți.

— Voi, femeilor, spălați-l, dar cu apă sărată, Piran vrea să fie spălat cu apă de mare.

— Tu du-te la părintele Alfons, spune-i să vie cu undelelele sfânt ca să-i ungă măduarele și să-i cânte *De Profundis*, dacă se mai poate. Să-și puie popa stiharul alb spălat proaspăt, nu pe al murdar, și să-și aducă umbrela că stă să plouă. Și tu, Tudo, puica lui tat'tău, mică scumpă Tudo, nu mai plânge.

În ziua următoare, rămășițele lui Piran îmbră-

cate de sărbătoare, cu ghețele de box și cu cravata, cu brațele încrucișate și pe piept cu o cruce de fag, fură puse în sicriu în ceasul la care toate clopotele tuturor turnurilor bat Ave-Maria.

Ave, Maria, Luceafăr, Roză mistică, Turn de fildeș, pentru toți morții noștri, cări, palizi, ascund o taină dând pe față o mizerie, Ave, Maria.

— Acum, băieți, e rândul vostru. Iată preotul.

Mai întâiu, Nando ținu să puie în sicriu pușca, pe urmă se duse la vatră, luă luleaua, o înfundă cu foi de tutun și o puse în buzunarul mortului.

— Tată, luleaua.

Plângeau toți. Preotul recită un psalm al lui David:

*Din adânc strigai spre tine, Doamne,
Dumnezeule, ascultă-mi glasul.*

Era mare Piran. Cât de mari sunt morții! În timp ce fie-sa îl scâldea în lacrimi și nevasta se zbătea în zdrențe, el părea că zice: — La ce folos atâta mizerie? Înlauntrul cărnei care miroase a pământ, eu închid o problemă de nedeslegat: Piran s'a făcut cuvânt. Inchinați-vă!

Fiu-său alergă în grădină, aduse de-acolo un pumn de iarbă și nămol, pe care îl aruncă în sicriu.

— Tată, mlaștina.

După ce fu tîntuit sicriul trebui, înainte să ni-l punem în spate, să smulgem din loc nevasta și fata.

Eram doisprezece: trebuia să-l ducem până la cimitir în grupuri de șase.

— Înainte, băieți, cimitirul e departe, iar mortul e greu, înainte. Ce-are a face dacă nu sunt flori?

La biserică ne oprirăm, iar preotul binecuvântă sicriul.

— Băieți, — zise preotul, — e lung drumul și mortul e greu. Beți din vinul ăsta.

Băurăm. La colț ne oprirăm iar. Era unu noaptea. Țăranul din Mangianelli, ieșit să cosească iarba, ne zări pe când ne odihnim în grup în jurul sicriului.

— Ei, flăcăi. Anul trecut ați furat porcul văduvei; anul ăsta pe al cui l-ați mai furat?

Înainte Nando.

— Bagă de seamă cum vorbești. Aici e tata.

În răstimp țăranul zări pe preot.

— Sfinția Ta, — zise țăranul, — Sfinția Ta, iartă-mă.

— Ai vin? — răspunse părintele Alfons. Dă de băut flăcăilor ăstora și ai să fii iertat. Stă scris în Scriptură să îngropi morții, dar și să dai de băut însetaților.

Atunci tună: puțină apă cu vânt răcori toată valea. Suflarea de aer ne aduse un sunet de clopot: clopotul parohiei care bătea de mort pentru Piran. Pe marea tristă nu era decât cântecul acelui clopot de mort.

— Beți, flăcăi. E lung drumul și greu sicriul. Beți...

Când fu să se facă schimbul, Nando vru să ră-mâie la targă.

— Am să schimb umărul, — zise.

Urcarăm coasta Frusaliei, cu vântul în față.

— Prin mijloc, să trecem prin mijloc.

Brigadierul, din farmacie, ne văzu.

— Am o bănuială, — zise lui nea Terențiu, — bănuială că lichelele alea duc un mort.

Noi o luarăm pe povârniș, căci ploua potop. În frunte, părintele Alfons, împotriva vântului, du-cea pieptiș umbrela.

O fi gata groapa? Nu prea are mulți gropari cimitirul din Frusalia. Este unul care face pe bărbierul în sat. Emigrat în America, a câștigat atât cât să aibă o casă a lui. Îl costă douăzeci de mii de franci.

— Băieți, zise Giorgio, — acum c'am ajuns, ar fi cu cale ca cineva să țină un discurs. Suntem doi-

sprezece cu părintele Alfons. Tu știi să vorbești mai bine ca noi toți, — îmi zise mie; — du-te lângă sicriu, scoate-ți pălăria și vorbește.

Eu mă apropiai de sicriu și-mi scosei pălăria.

— Pirane, — zisei, — te-am adus aici, fiindcă asta e casa ta cea nouă. Te-am adus pe umeri ca să facem economie familiei tale și fiindcă ne ești prieten. Prietenii nu atârnă greu. Măine fiul Menchei are să puie o tablă cu numele tău pe cruce, iar dacă vreo dată are să-mi fie dat și mie să tipăresc, am să-ți povestesc moartea în chipul cel mai simplu, fiindcă simplă ți-a fost întreaga viață.

La revedere, Pirane.

FABIO TOMBARI

Din italienește de Gino Lupi și Lazzaro Lax

Cu desene de I. Teodorescu Sion